

šventinio apdaro dalis“ (remiamasi archeologijos ir tautosakos duomenimis, J. Brocės piešiniais ir šių laikų ikonografinė medžiaga). Dabartinei ikirikščioniškųjų tikėjimų aktualizacijai skirtas Gačio Uozuolinio (*Gatis Ozoliņš*) straipsnis „Mūsų laikų latvių dievturių grupių *habitus*“. Latvių senosios gyvenenos bei tikėjimų atgarsis juntamas krikščionišką paprotį analizuojančiame Ritos Treijos (*Trejja*) straipsnyje „[Šventosios] Agotos stebuklai liaudies tradicijoje“. Elgos Melnės (*Melne*) parengtas straipsnis atsiminimų pagrindu „Kasdiena ir šventės biografiniame pasakojime iš Vecsalacos“ taip pat rodo krikščioniškos (šįkart – Latvijos stačiatikių) bendruomenės gyvenenoje XIX–XX amžių riboje tebebuvus senųjų tikėjimų bei papročių relikto (pvz., straipsnio autorės pacytuotas šeimininko raginimas šeštadienio vakarą anksčiau baigti lauko darbus – „reikia eiti namo šeštadienio vakaro pasitikti“, – ir kad būdavę vakarienėjama dar su saule).

Rinkinys baigiamas, kaip įprasta, naujos literatūros apžvalga ir kronika. Pristatoma „naujas veikalas ir nauja filologijos mokslų daktarė“ – Una Smilgainė, įgijusi mokslų laipsnį už darbą „Lopšinės ir žaidinimo dainos latvių vaikų tautosakoje“ (*Šūpuļdziesmas un ucināmās dziesmas latviešu bērnu folklorā*). Recenzuojamų bei anotuojamų knygų absoliuti dauguma (taip pat ir Sibiro estų dainų kompaktinis diskas) – folkloristikos srities

arba su ja susijusios, pora – archeologijos srities (J. Urtano darbai). Iš jų išskirtinė (mūsų požiūriu) yra Martinio Boiko monografijos, parašytos disertacijos pagrindu, – „Lietuvių sutartinės ir jų baltiški kontekstai“ (Rīga: Musika Baltica, 2008. – 388 p.) – recenzija. Aiškumo dėlei pirmiausia reikia pasakyti, jog „baltiški“ kontekstai yra teritorinė, ne etnoso reikšmės sąvoka (latviškai: *Baltijas konteksti*). Recenzentas Arnoldas Kluotinis (*Klotiņš*) konstatuoja monografijos autoriaus M. Boiko „iš tikrųjų gigantišką darbą“, kuris pasitar-naus ir būsimų kartų tyrinėtojams, nes knygoje esą „apžvelgta, reziumuota, pakoreguota, taip pat ir naujomis idėjomis bei įžvalgomis praturtinta visa, kas ligi šiol buvo apie sutartines žinoma“. Tačiau recenzentas, nors ir „bijodamas būti neteisingas ir reikalauti iš vieno darbo pernelyg daug“, prikiša monografijos autoriui, „kritikuojančiam beveik visas išvadas apie šio etnomuzikos žanro amžių“, vengimą tarti savo žodį sutartinių kilmės ir susiformavimo klausimu, nes mokslininkui esą iš principo nepriimtina nuostata sutartines tyrinėti senovės etninės istorijos kontekste (monografijos autorius paneigias ir savo ankstesnių šio pobūdžio publikacijų išvadas), – jis esąs skeptiškai nusiteikęs net pačios galimybės kultūros reiškinius priskirti konkrečiam istorijos laikotarpiui atžvilgiu.

Šis *Letonicos* numeris baigiamas šiltu *In memoriam* folkloristei Mirdzai Berzinskai (1912–2008).

Lilija Kudirkienė

Sibīrijas latviešu dziesmas: Latviešu dziesmas un rotaļas, pierakstītas Sibīrijas latviešu ciemos no 1975. līdz 2009. g., CD ietvertas 52 melodijas, divpusīgajā DVD ieskaņotas 120 melodijas, [Rīga: Sērija] Mantojums, [2009] / Sibiro latvių dainos: Latvių dainos ir žaidimai, įrašyti Sibiro latvių kaimuose nuo 1975 iki 2009 m., CD apima 52 melodijas, į dvipusį DVD įrašyta 120 melodijų, [Ryga: Serija] Mantojums (‘Paveldas’), [2009].

Dainų tekstai išspausdinti knygelėje ir iš-versti į rusų (A. Andronovas) ir anglų (A. Jatniece) kalbas.

Leidinys turi įvadą (I. Mežas), atskirų kaimų apibūdinimą (I. Mežas; L. Leikuma, A. An-

dronovas), dainų paveldo apžvalgą (I. Mežas, S. Laimė) ir dainų publikavimo redakcines pastabas (L. Leikuma, A. Andronovas).

Užrašinėta šešiolikoje kaimų; leidinio pradžioje pateikti žemėlapiai, rodantys latvių

gyvenamų ir anksčiau gyventų (išnykusių) kaimų išsidėstymą didžiulėje Sibiro teritorijoje. Be to, leidinys iliustruotas įvairių laikų spalvotomis ir nespalvotomis nuotraukomis: jose dainininkų bei muzikantų portretai ir grupinės nuotraukos, muzikos instrumentai, panoraminiai kaimo vaizdai bei atskiros sodybos, rankdarbiai, buities detalės.

Cituoju įvadą:

Šioje rinktinėje sutelkta latvių dainos, žaidimai ir šokiai, įrašyti Sibiro latvių kaimuose 1975–2009 metais. Audiodyse įrašytos 52 melodijos, videodyse – 120 (kelios melodijos kartojasi), bendra trukmė beveik 6 valandos. Kadangi Sibiro latvių kaimai išsklidę kone tūkstančio kilometrų spinduliu, jų gyventojai dažniausiai beveik nieko vieni apie kitus nežino, ir kiekviena gyvenvietė turi savo dainų klodą. Tačiau nereta ir dainų, dainuojamų keliuose kaimose, užtat į diską įtraukta ir keletas ypatingesnių pasikartojimų.

Pirmieji latviai Sibire atsидūrė ištremiti prieš du šimtmečius. Prie jų prisidėjo savanoriai išeiviai, patraukę į Sibirą XIX a. antroje pusėje; keliama si buvo iki pat I pasaulinio karo. <...> Tuose Sibiro kaimuose, kur latvių gyventa sutelktai, kelios kartos išlaikė tiek savo kalbą su visomis tarmės ypatybėmis, tiek senąsias dainas, kurių daugelis Latvijoje jau primirštos. <...> Sibiro latviai išlaikė kelių šimtmečių senumo latviškų dainų „herbariumą“. Jie beveik nėra girdėję XX amžiaus latvių dainų, išskyrus keletą R. Paulo melodijų. Tik kai kuriuose Sibiro latvių kaimuose praėjusio amžiaus pradžioje yra dirbę vienas kitas mokytojas iš Latvijos, sugebėję mokyti net chorui pritaikytų dainų <...>. ...Pokario Latvijoje Sibiro latvių tema buvo vienas iš daugelio tabu. Apie Rytuose gyvenančius tautiečius nederėjo kalbėti, ir žmonės išeivius iš Latvijos buvo primiršę, labai nebeką apie juos nežinojo. Jų likimus tyrinėjo kai kurie istorikai, kaip Dzintra Vyksna, Aivaras Beika.

Pirmieji ledlaužiai šiuose nežinomybės tyruose buvo Ingvaras Leitis, Uldis Briedis ir Vaira Strautniece su Andriu Slapiniu. <...> Ir tolesniais metais Ingvaras Leitis tęsė keliones, kartais ne visai legaliai, į latviškus kaimus, padėdamas į juos nusigauti ir kitiems, o 1976 m. parengė filmą apie Žemutinį Bulaną, kurį vėliau konfiskavo Saugumo komitetas. Po kelių straipsnių spaudoje tautiečių paieška buvo priskirta nepageidaujamoms veikoms, ir tik keletas entuziastų išdrįso tyrinėjimą tęsti. <...>

Šioje rinktinėje sutelkta didžioji dalis turimų dainų ir muzikos įrašų, padarytų pagal galimybę visuose Sibiro latvių gyvenamuose kaimuose. Seniausias yra I. Leičio 1975 m. Suchonojuje įra-

šytas muzikavimas. [Kaimų apžvalgoje tas pats I. Mežas apie Suchonojų / Sukinavą rašo: „Kadaise Sukinava buvo labai muzikalus kaimas, beveik kiekvienas vyriškis grojo koku nors muzikos instrumentu, o smuikais grieždavę net septyniais balsais! Kaimo styginių orkestre griežė apie 60 asmenų...“] <...> Didelės padėkos nusipelnė Sankt Peterburgo valstybinio universiteto baltistai, vadovaujami Aleksejaus Andronovo, taip pat ir Latvijos universiteto profesorė Lidija Leikuma ir Latvijos entuziastų grupė, atsidėjusi Sibiro latgalių tyrinėjimui Krasnojarsko krašte <...>. [Jie organizavo] Latgalių kalbos ir kultūros žiemos mokyklą Ačinsko pedagoginiame koledže (2006–2009) – surinktos medžiagos skelbimui, aplankytių tautiečių savimonės kėlimui. 1931–1938 m. ten veikė latgalių specialioji vidurinė mokykla – Ačinsko pedagoginio technikumio Latgalių skyrius, ligi Stalino represijų laikotarpio rengęs mokytojus Sibiro latgalių mokykloms. <...>

Šio leidinio skaitytojui (diskų neklusyta) krinta į akis, jog jame gana daug liaudies dainų / žaidimų tekstų, motyvų, įvaizdžių – regis, daugiausia Latgalės kilmės, – yra analogiškų su lietuvių. Pavyzdžiui: *Div' bolūži paļtī dzēre, obi spuornus pleivynava. Div bruoleni karā guoja, vīnu dūmu dūmuodami. Voi byus ūti, voi nāiti...* DVD A nr. 43; ‘Du balandžiai klane gērē, abu sparnais plasnojo. Du broleliai karan ējo, vienā mintī mintydamī. Ar teks eiti...?’, *Pa kam var pazeit avišu kūkus, oi agri, agri, avišu kūk's? Bolti zīdeni, sorkonas ūgas, voi agri agri...* *Pa kam var pazeit buoreņu pulku, voi agri agri...? Zemuok sēdēja, gaužuok rauduoja, oi agri agri...* CD nr. 39; ‘Iš ko galima pažinti aviečių medelius, oi anksti, anksti, aviečių medel's? Balti žiedeliai, raudonos uogos, oi anksti anksti... Iš ko galima pažinti našlaitę / našlaitį būry / pulke, vai anksti anksti...? Žemiau sėdėjo, gaudžiau verkė, oi anksti anksti...?’, cituotųjų dainų tekstų net ritmika tokia kaip lietuvių. Panašiai pasakytina ir apie žaidimų dainas: *Siej' rūzeites, siej' rūteņas, siej' myusu jaunās dīnas, tā kai rūzeites...* *Deigst rūzeites, deigst rūteņas, deigst myusu jaunās dīnas tā kai rūzeites* DVD A nr. 39; ‘Sėju roželes, sėju rūteles, sėju mūsū jaunās dienas taip kaip roželes... Dygsta roželės, dygsta rūtelės, dygsta mūsū jaunās dienas taip kaip roželės’; *Mēs ejam, mēs ejam pār kalniem un pār lejām.*

Tad nāk tik lustīg' dancotāj', ar kājām, rokām klapēdam'. Mēs dancosim, mēs dancosim un citus neievērosim CD nr. 11; 'Mes einam, mes einam per kalnus ir pakalnes. Tada ateina linksmi šokėjai kojom, rankom plodami. Mes šoksime, mes šoksime ir kitų nepaisysime'. Yra dainų, turinčių bendrų motyvų su lietuvių dainomis – pavyzdžiui, toli nutekėjusi duktė po metų / po trejų metų / po trijų dienų pasiverčia gegute ir nuskrenda į gimtąją sodybą, bet jos gailaus kukavimo nebeišgirsta nei tėvas, nei motina, nei brolis su seseria. Ar: *Išs iz mane vieji pyute, vysī ļauds man' aprunuoja. Skaista beju viejīm pyusta, skaista ļaudīm aprunoita* CD nr. 47; 'Visi į mane vėjai pūtė, visi mane žmonės apkalbėjo. Graži buvau vėjų pūsta, graži žmonių apkalbėta'. Arba šis: *Skrūdes, lūdes kai biteitis ap tū munu augumeņ'* CD nr. 36; 'Šratai, kulkos kaip biteilės [laksto] man aplinkui'. Čigonų pajuokimo dainos pabaiga atliepia ironiškai lietuvių patarlei. Daina: *Tik viņ beje lobū ļaužu, taldarō, taldarō, kū mes, četri ciļveceni, taldarō, taldarō: Tava sīva, muna sīva, taldarō..., i mes – divi bruoleleni, taldarō...* CD nr. 35;

'Tiek bēra gerų žmonių..., kaip mes keturi: tavo pati, mano pati... ir mes, du broleliai'. Ir patarlė: *Nebēr gerų žmonių, tik da aš, tu ir mūsu vaikai* VŠk LPP II 4344...

Be abejo, dauguma kūrinų saviti latviški; pasitaiko ir visai netikėtų: pavyzdžiui, vestuvėse dainuojama „Broliai, stokitės į eilę“, daina skirta jaunikio perėjimui į vyrų statusą, – ji dainuojama „Gaudeamus“ melodija. Į rinkinį įtraukta taip pat ir autorinės kūrybos dainų.

Rinktinė atspindi ir Sibiro latvių instrumentinę muziką, tačiau akivaizdžiai vyrauja dainos.

Žinome, kaip keblu būna tautosakos tekstą, kokį specifinį įvaizdį ar sąvoką, adekvačiai išversti į kitą kalbą. Užtat norisi pasidžiaugti taikliais rusiškais vertimais; tiesa, ir čia pasitaikęs vienas kitas netikslumas. Pavyzdžiui, *žirgelis* (latv. *kumeliņš*) visur verčiamas 'kumeliuku' (*жеребёнок*), žaidimas *Krupus lekt* ('Šokti / šokinėti rupūžėmis / kaip rupūžės') verčiama 'Mušti rupūžės' (*Бить жаб*). Būtų galima to neminėti, tik bėda, kad paprastai tenka naudotis vertimais, ir koks apsirikimas ima ir įsitvirtina.

Lilija Kudirkienė